

„Rusija propada“, „Rusije više nema“, „Vječnaja pamjat Rusiji!“ — čujem oko sebe.

Ali preda mnom je — Rusije: ona isia koju su u svojim strasnim i prorocnim snovima videli naši veliki pisci; onaj Petarburg koji je video Dostojevski; ona Rusija koju je čuogaj nazvao trojkom što juri.

Rusija je bura. Demokratska doazi „opasna bura“, kaže Karajaz. Rusija je suđeno da preživi muke, poniženja, razdore; ali ona će iz tih poniženja izći nova i na novi način — velika.

U onaj buji mišli i predošćenja koja me je ova godina pre deseti godina bilo je suđeno ocajati: kusaše: tuga, uzasa, pokajanje, nada.

Bila su to vremena kada je carska vlast posredni put postigla ono što je želela: vite i lumovno su konopcem apitali revoluciju, a konopci je čvrsto amotao taj konopac oko svoje nervozne plemacke ruke. Dostojanska ruka je slabija. Kad je ne saao ovaj poslednji plemić, vlast je, po rečima jedne istaknute ličnosti, prešla u ruke „naucnara“, onda je konopac popukao i ter po muke se sam isrgao.

Sve je to trajalo svega nekoliko godina; ali tih nekoliko godina pritisakivale su plica kao duga, besana neć puna prividenja.

Raspućin je sve, Raspućin je svuda; Azefi raskrinkani i neraskrinkani; i, najzad, došle su i godine evropske klanice; na trenutak je izgledalo da će ona očistiti vazduh; tako se bar činilo nama, ljudima surve osjetljivim; u stvari, bila je dostojna venac one laži, blata i gadosti u kojima se gušila naša ožudbina.

Šta je rat?

Motivare, motivare, motivare; obrasle travom ili zametene snegom; na zapadu — turbini nemački reflektor — pretražuje — iz noći u noć; u sunčane oene pojavljuju se nemački fokeri; on tvrdoglavio leti; jednom istom stazom kao da se na nebu može utrti i utrljati staza; oko njega se šire premenoviti dimi — beli, sivi, crvenkasti (to ga mi gadamo i skoro nikad ne pogodimo; isto kao i Nemci nas); iker se usvase, kotovai, ali se uruči da se uđu svoje pogane staze; ponekad meo-ovno baci bombu; to znači da su mesto na koje on čuša izokocale na kari. desine ruke nemačkih sapkanih oticu; bomba ponekad gacne na grobje, ponekad — na sado stoke, ponekad — na sado ljudu; najcesce, naravno, u mocrvaru; to znači najveće narodnih ruodja i mocrvari.

Ljudi sve to gledaju umrcnu od dosade, propadajući od nerada; ovamo su stigla da dovuku svu gadost predretnog zločinca; prevare, kocku, pilancenje, svade, speke.

zrvopa je poludela: cvet, čovečanstva, cvet inuencije; goinama čami u mocrvaru, čami sa uoeenjem ču to nije sunboj na uskoj mazi od nijađu vrske koja se zove ironi.

Ljudi su sitni, zemlja ogromna. Glupost je što se svetski rat toliko pramećuje: dovoljno je malo zemlje, ivać sude, jedna maia pojvna da se sahrane stotine ivesavljajskih i konjskih. A koliko ja se tek može stupati u maia; jamu koju će uskoriti zaum presrati travi ili zasuti snegom! Eto to je jedan od opipljivih razloga što je „veulki evropski rat“ tako jadan.

Teško je reći šta je mučnije: ono krvopulice ili onaj nerad, ona dosada, ona banalnost; njihovo je ime „veliki rat“, „rat za oslobođenje potlačenih naroda“ ili ne znam još kako? Ne, pod ovakvim naznakom niko se ne može osloboditi.

I eto, pod igom blata i stravične gusto-

ši; pod bremenom lude dosade i besmislennog nerada ljudi su se nekako rasturili, ucutali i povukli u sebe: kao da su se našli pod zvonima iz kojih je postepeno izvučen vazduh. Eto kad je čovečanstvo stvarno nisko palo, a naročito ruski patrioti.

Bujica predošćenja što je preko nekih od nas progredala između dve revolucije takođe je ocalbala, umukla, nestala aegde u zemlji. Mislim da nije samo mene pritisakivao osećanje tuge i bola između 1909. i 1916. godine. Sada, kada je svu evropsku klimu izmenila ruska revolucija koja je počela „beskrvnim idilom“ februarskih dana i neprekidno i stršno raste, izgleda ponekad kao da i nije bilo onih tek minulih, tako drevnih i delekkih godina; a bujica što je bila nestala u zemlji i proticala izmno nebujuju u dubini i tmuiševu opet hući i u toj njenjoj hući čuje se nova muzika.

Mi smo voleli ove disonance, ovu tutnjavu, ovu jeku, ove neočekivane prelaze... u orkestru. Ali, ako smo ih stvarno voleli, a nismo samo golicaše svoje nerve u pomodnoj pozorišnoj saši posle ručka, — moramo slušati i voliti te iste zvuke i sada, kada dolaze iz svetskog orkestra i da, slušajući ih, shvatimo da je to o jednom istom, uvek o jednom istom.

Muzika nije igračka; a muzika bestija koja je smatrala da je muzika igračka — neka se i sada ponaša kao bestija: neka drhti, neka se klanja, neka čuva svoje dobro!

Mi, Rusi, doživljavamo sada epohu koja po veličini ima malo sebi ravnih. Sećam se Džufčevijevih reči:

Blago onom ko je u ovom svetu bio U subdinskih trenucima njegovim — Njega su sveci pozvali Kao sabesednika na pri, On je svedok velikih prizora.

Nije posao umetnika da prati kako se osivaruje ono što je zamišljeno, da se brine hoće li se to ostvariti ili ne. Sve svakodnevno, obično, ono što je podložno promenama, kod umetnika će naći svoj izraz kamije, kad u životu prođe. Oni od nas koji preteknu, koga „ne slomije u netetu vihor šumni“, posedovaće neisprpna duhovna blaga. Njima će, verovatno, moći da ovlada samo novi, galije, puškinski Arion; on, „što ga je talas izbacio na obalu“, pevaće „stare himne“ i „svoju vladu rizu“ sušice „na suncu, ispod stene“.

Umetnikov posao, obaveza umetnikova jeste da vidi ono što je zamišljeno, da sluša onu muziku koju odjekuje „u vazduhu iskladanom vetrom“.

A šta je zamišljeno?

Da se promeni sve. Da se učini da sve bude novo; da nas lažljivci, prijavi, dosadni i ružni život postane pravedan, čist, veselo i lep.

Kada ovakve zamisli kuje se od iskona skrivaju u čovekovoj duši, u duši naroda, kidaju okove što ih vezuju i jure kao strasna bujica, obarajući brane, odnoseći delove obale — to se zove revolucija. Kad je misanje, unerenje, običnje — to se zove ustanka, buna, prevrat. Ali ovo se zove revolucija.

Ona je srodna prirodi. Teško onima koji misle da u revoluciji nadu ispunjenje samo svojih snova, ma kako uzvišeni i blagorodni oni bili.

Revolucija kao strasni vihor, kao snežna mečava, uvek nosi nešto novo i neočekivano; ona surovo obmenjuje mnoge; ona u svom vrtlogu lako ubogaljuje dostojne, a nedostojne često nepovredene

ču, treba je zapaliti vatrom, treba je gurnuti sa ravnog drumu evolucije: to je zakon.

Neka se plamen i ohladi sutra, frekotsutra (u Knjzi postanja — oani se izjednačuju s godinama, vekovima), ali neko treba to da vidi još danas i da još danas jeretički govori o sutra. Jeres — to je jedini (gorak) lek za entropiju ljudske misli.

Kad se plamena, uzavrela sfera (u nauci, religiji, društvenom životu, umetnosti) skrutne, uzarena magna biće prekrivena dogmom — tvrdom, skostalom, nepokretnom korom. Dogmatizacija u nauci, religiji, društvenom životu, umetnosti — to je entropija misli; ono što je postalo dogma više ne priži, to — tek greje — toplo je — hladno. Mesto propovedi sa Gore, pod uzarenim suncem, iznad podignutih ruku i ridanja — dremiljiva molitva u velelepnom hramu; mesto tragičnog Galilejevog „Ipak se okreće“ — spokojno razčunavanje u toplom kabinetu opservatorije. Na Galilejima epigoni lagano, koralski, grade svoje: to je već put evolucije. Dok nova jeres ne baci u vazduh koru dogme i sve na njoj podignute tako postojeće, od stene tvrde građevine.

Eksplodije nisu baš prijatne stvari. I zato je pravo što diverzante, jeretike istrebljuju vatrom, sekirom, režu. Za svako danas, za svaku evoluciju, za mućan, spor, koristan, tako koristan, konstruktivan koralski rad — jeretici su opasni: oni nerazumno, ludo uskaču iz sutra u danas; oni su romantičari. Pravo je što su Babefu 1797. odrubili glavu: on je uskočio u tu 1797. godinu preskočivši čitav vek i po. Pravo je što skidaju glavu jeretičkoj književnosti, onoj koja se obara na dogmu; ta književnost je štetna.

Ali štetna književnost je korisnija od korisne književnosti: zato što je — antientropijska, zato što je — oruđe u bor-

ALEKSANDAR BLOK

INTELIGENCIJA

izbaciti na kopno; ali — to su njene pojedinosti, to ne menja ni opšti tok bujice, ni onu strasnu i zaglušujuću tutnjavu koju svara bujica. Tutnjava je ova — ipak uvek o nečem velikom.

Zamah ruske revolucije koja želi da zahvati ceo svet (islinska revolucija manje ne može da zeli, a da li će se ova želja ispuniti ili neće — nije naše da sudamo) u ovome je: ona gaji nadu da digne svetski ciklon koji će u zemlje zasute snegom doneti topi vetar i nezni miris pomorandžnih šuma; koji će osvežiti suncem spaljene stepe juga pronladnom severnom kišom.

„Mir i braistvo naroda“ — to je znak pod kojim se odvija ruska revolucija. Eto o čemu hući njena bujica. To je muzika koju mora čuti svako ko ima usi.

Ruski umetnici su imali dovoljno „predosećanja i preznaka“ da od rusije ocekuju upravo takvu misiju. Oni navedu nisu sumnjali u to da je rusija velika lada kojoj je suđena duga plovidba. Oni se, kao i naroda naša koja in je napojila, nikada nisu odikovali opreznosti, umerenosti i urednosti: „sve što preči smrću“ savetuju je za njau „neizvesive nasade“ (kraskini). Svuda su ih pračila osećanja nesuporta i neizvesnosti od sutrasnjice. Za njih kao i za narod u njegovim naukrivajućim snovima, postojalo je sve i li misli. Oni su znali da samo o lepmo vredi misliti, iako je lepo teško dostizati, kako je uio Platon.

Veliki ruski pisci — Puškin, Gogolji, Dostojevski, Tolstoj — aranjali su u mirak, ali su oni imali snage da prebivaju i da se kriju u tom mraku: jer oni su verovali u svetlost. Oni su poznavali svetlost. Svaki od njih, kao i ceo narod koji ih je doneo pod svojim sroem, skriepao je zabluna u mraku, ocajanju, često u besu. Ali oni su znali da će, ranije ili kasnije, sve biti drugacije jer je život lep.

Život je lep. Zato da živi onaj narod, ili onaj čovek koji, u sebi, više ni u šta ne veruje? Koji se razočarao u život i živi od onoga što mu on „dodeli“, „od milostinje“? Koji misli da žveti „nije naročito rđavo, ali nije ni naročito dobro“, jer „sve ide svojim putem“, putem... evolucije; ljudi su opusete rđavi i nesavršeni pa neka im bog da da nekako proživje svoj vek udružujući se u društva i države, štiteći se jedan od drugog zidovima od prava i dužnosti, uslovnih zakona uslovnih odnosa...

Ne vredi tako misliti; a onome ko tako misli ne vredi ni da živi. A umreti je lako: može se umirati bezbolno; bar sada u Rusiji kao nikad ranije; može se čak i bez bola; bar pop neće uveriti taksom za opelo.

Ziveti ima smisla samo onda kad se pred život postavljaju veliki zahtevi: sve ili ništa; treba očekivati neočekivano; ne treba verovali u ono „čega nema na svetu“, već u ono što treba da bude na svetu; čak iako toga nema i dugo ga biti neće. Ali život će nam to dati jer on je lep.

Smrtni umor smenjuje životna bodrost.

Posle čvrstog sna dolaze nove misli, umirene snom; usred bea čana te misli mogu izgledati ovačaste. Laze beli dan.

Ireoa osetiti otkud glove lakve misli. Upreao sada ireoa unvauu da je ruski narod kao ovačasti ivanaska tek skocio iz postelje i da u njegovim mislima, koje njegovoj starijoj braci izgledaju ako ne nepriljetajske a ono bar buvalaske, ima mnogo svaračke snage.

Zasto „usavna“ (uzgred da kažem da to uopšte i nije tako uverljivo. Sećajci upoređivaju reč „poirebnica“). Zato što smo mi samu učesvovali oko „izoonan agitacija“, sami smo osuđivali cinovnike zbog „izootpreao“ u ovim agitacijama; zato što i nacivilizovanje zemlje (Amerika, Francuska) sada grcaju u izornim prevarama, izornom procivnivanju.

Zato što ja (glupo) hoću sve sam da „prokontrolišem“, sve sam ocu, ne želim da me „preusavijaju“ (u ovome je velika životna asana: snaga Nevernog i ome); i zato još to se se nekad u veauoj gali sa stubovima raziegnuu glau verna uzvazene nenoiti: „Odbija se zakonski projekat taj i taj na trideset i devetom čitanju“; u ovom gromovitom glasu biće tako glup, tako strasan san, takav gromoglasni se „organizovane javnosti“, takav bezimeli uzas da će opet i ponovo najosetljiviji, „imuzikalni“ među oama (Rusima, Francuzima, Nemcima — svima podjednako) pasti u „individualizam“, u beakstvo od javnosti, u gluvu i pustu noć. Najzad i zato što samo bog zna kako je birala, koga je birala, za šta je birala današnja nepismena Rusija; kusa koja se ne može objasniti da Ustavotvorna skupština nije car.

Zasto „dole sud“? Zato što postoje to-movi, zakona i to-movi „komentari“, zato što je sudija „gospodin“, i „ablalet“ je gospodin, i oni između sebe raspravljaju u „delikti“, odvija se „rasprava“; ona se odvija nad nesrećnom glavom lopova. Lopov je lopov; zgrešio je, izgubio je dušu, a ostao je samo bes li sive pokojnice: treba ili da pobeigne ili da ode na robiju, samo da se ne mažne s oduji. Kad je zgrešio — što mu se još i odsmevaju.

Dostojevski je opisao liberalnog „abla-kata“, Dostojevskog su za života gonili, a posle smrti nazvali „pesnikom poniznih i uvredljivih“. Ovo o čemu govorim opisao je još i Tolstoj; a ko je rešetkom okradio grob ovog osobenja? Ko sada kužna da se taj grob ne „oskravljaju“? A šta znate, možda bi se Lav Nikolajevič i odavao kad bi na njegov grob pljuvali i bacali opuške? Ispljuvci su — božji, a rešetka ne baš narokito.

Zasto ruše stari crkve? — Zato što je debeli pop što godina, štucajući, uzimao ovde mito i prodavao votku.

Zasto se upropašavaju gospodarske kuće, tako dregre sruću? — Zato što su tu napastvovali i šibali devojke iz naroda; ako ne baš kod ovog posednika, onda kod njegovog suseda.

Zasto seku stotine parkove? — Zato što su to godina pod njihovim granetima

— RECI mi poslednji broj, najviši, najveći.

— To je apsurdno! Broj brojeva je beskonacan, koji će biti poslednji?

— Kakvu to onda poslednju revoluciju hoćeš?

— Nema poslednje, revolucije su — beskonacne.

(E. Zamjatin)

Opitajte direktno: šta je revolucija?

Odgovorete kao Ljui XIV: „Revolucija — to smo mi; odgovorite kalendarski: dan i mesec; odgovorite: slovo po slovo. Ako se od slova prede na smisao, evo ga:

Dve mrlive, tamne zvezde sudaraju se uz nečujnu zaglušnu tutnjavu i pale novu zvezdu: to je revolucija. Molekuli izleće iz svoje orbite i, ullećući u susedni atomski svemir, rada nov hemijski element: to je revolucija. Lovačevski jednom knjigom razbija hiljadugodišnje zidine Euklidovog sveta, da bi otvorio put u nova neuklidovska prostranstva: to je revolucija.

Revolucija je — svuda, u svemu: ona je beskonacna, nema poslednje revolucije, nema poslednjeg broja. Društvena revolucija — samo je jedan od bezbrojnih brojeva: zakon revolucije nije društveni, no nesavrnljivo veći — kosmički, univerzalni zakon — onakav kakav je zakon održanja materije, transformacije materije (entropije). Jednom će biti utvrđena precizna formula zakona revolucije. I u toj formuli brojane vrednosti biće: narodi, klase, zvezde i — knjige.

Purpuran, ognjen, smrtonosan je zakon revolucije: ali ta smrt — rada nov život, novu zvezdu. A studen, plav kao led, kao ledeni mežugvezdani beskraj — zakon je entropije. Plamen postaje od purpurnog ružičast, ravnomeran, topao, ne više smrtonosan, već prijatan; sunce stari u planetu, zgodnu za drumove, prodavnice, krevete, prostitutke, tamnice: to je zakon. I da bi se planeta ponovo zapalila mladoš-

JEVGENIJ ZAMJATIN

o književnosti, revoluciji i entropiji

bi protiv okoštavanja, skleroze, skorevanja, protiv brata i mira. Ona je utopistička, apsurdna — kao Babef 1797. godine: njen čas dolazi posle sto pedeset godina.

Znamo Darvina, znamo da su posle Darvina došle — mutacije, vajsmanizam, neolamarkizam. Ali sve su to balkontići, mansarde: zdjanje to je — Darvin. A u zdjanju — nisu samo punoglavci i pećurke — tu je i čovek. Zubi se oštre samo kad nekoga grizu: domaćim kokoškama krila služe samo za lepetanje. Za ideje i kokoške važi jedan zakon: idejama, koje se hrane koletima, ispadaju zubi, baš kao i civilizovanim ljudima. Nema zdravlja bez jeretika; ako ne postoje, jeretike treba izmisliti.

Ziva književnost živi ne po jučerašnjem časovniku, ni po današnjem, nego po sutrašnjem. Ona je — mornar, poslat na vrh, na kataraku, odakle se više lađe što tonu, ledeni bregovi i vrtlozi, sve što se ne razumno, ludo uskaču iz sutra u danas; oni su romantičari. Pravo je što su Babefu 1797. odrubili glavu: on je uskočio u tu 1797. godinu preskočivši čitav vek i po. Pravo je što skidaju glavu jeretičkoj književnosti, onoj koja se obara na dogmu; ta književnost je štetna.

Ali štetna književnost je korisnija od korisne književnosti: zato što je — antientropijska, zato što je — oruđe u bor-

da na pamet da razgleda snimke pejzaža i svakidašnju prizoru, kada se svet nakrenuo za 43 stepeni, razjapile se zelene cejusti, a brod skrpi? Danas se može guastati i misliti samo kao pred smrt: eto, umiremo — pa šta? Zivao se, a kako? kad bi se živelu — opet, iznova — kako, s kakvim ciljem? Danas su u književnosti potrebni ogromni, maštoviti, avionski, filozofski vidokruzi, potrebna poslednja, najstrasnija, najneustraslija „Zasto?“ i „Šta dalje?“

Tako pitaju deca. A zar nisu deca — najsmeliji filozofi; oni ulaze u život goli, nepokriveni ni jednim listićem dogme, u-bedenja, vere? Zato je svako njihovo pitanje tako apsurdno naivno i tako zastrašujuće složeno. Ti, novci, koji danas stupaju u život — nagi i neustrasli kao deca, i oni, kao deca, kao Sopenhauer, Dostojevski, Nite, posvajaaju svoja „zasto?“ i „šta dalje?“ Genijalni filozofi, deca i o-bičan svet — mudri su na isti način: zato što postavljaju ista glupa pitanja. Glupa — za civilizovanog čoveka, koji poseduje komforan stan sa divnim klozetom, i svoju komforanu dogmu.

Organska hemija je zbrisala granicu između žive i mrtve materije. Pogrešno je deliti ljude na žive i mrtve: ima živo-mrtvih i živo-živih ljudi. I oni živo-mrtvi pišu, govore, hodaju i rade. Ali oni ne

I REVOLUCIJA

lipama i klenovima gospoda pokazivala svoju vlast; turali pod nos siromahu svoju kesu, a budali — svoje obrazovanje.

Sve je tako. Ja znam šta govorim. To se ne može zaobići. Ovo se ne može prećutati, a svi, ipak, prećutaju.

Ja ne sumnjam ni u čiju ličnu plemenitost, ni u čiju ličnu patnju; ali zar za prošlost ne odgovaramo mi? Mi smo karkirali jednog istog lanca. Zar na nama ne leže grehovi naših očeva? Ako ovo ne osećaju svi, „najbolji“ to moraju osećati.

Ne uzmemiravajte se. Zar može propasti i mrvica onog što je istinski vredno? Malo smo voleli ako se bojimo za ono što volimo. „Savršena ljubav goni strah“. Ne bojite se uništavanja tvrđava, dvoraca, slika, knjiga. Njih treba čuvati za narod, ali, ako ih izgubi, narod neće sve izgubiti. Dvorac koji se može srušiti nije dvorac. Tvrđava koja se može izbrisati sa lica zemlje — nije tvrđava. Car koji je sam pao sa prestola — nije car. Tvrđave su nam u srcu, a carevi u glavi. Večne forme koje su nam bile otkrivenne mogu nestati samo zajedno sa srcem i glavom.

Šta ste vi mislili? Da je revolucija — idila? Da stvaralaštvo ništa ne može na svom putu? Da je narod — dobro dete? Da se stotine varalica, provokatora, crnoštinaša, ljudi koji vole da šćare neke potruditi da dignu ono što se može dići? I najzad, da će se tako „beskrvno“ i tako „bezbojno“ razrešiti vekovna rapra „crne“ i „bele“ kosti, između „obrazovanih“ i „neobrazovanih“, između inteligencije i naroda?

Zar vas treba sada buditi iz „vekovnog sna“? Zar vi treba da dovikujete. „Noli tangere circulos meos“? Jer vi ste malo voleli, a od vas se mnogo traži, više nego od nekog drugog. U vama nije bilo onog kristalnog zvuka, one muzike ljubavi, vi ste vredali umetnika — ako ste vredali umetnika, ali ste preko njega vredali samu dušu naroda. Ljubav pravi čuda, muzika opčinjava zveri. A vi (svi mi) živeli ste bez muzike i bez ljubavi. Zato je bolje da se sada čuti, kad već nema muzike, kad se ne čuje muzika. Jer sve, osim muzike, sve što je bez muzike, svaka „sua materija“ sada će samo razbuđiti i razbesniti zver. Jer bez muzike se sada čoveku ne može grčiti.

A najbolji ljudi govore: „Mi smo se razočarali u svoj narod“; najbolji ljudi pakosno ironišu, podsmevaju se, puni su zlobe, ne vide oko sebe ništa osim prostosti i zverstva (a čovek je tu, kraj njih); najbolji ljudi čak kažu: „nikakve revolucije nije ni bilo“; oni koji su bili izvan sebe od mržnje prema „carizmu“ spremni su da mu se opet bace u zagrljaj samo da bi mogli da zaborave ono što se sada događa; dojučerašnji poraženi očajavaju zbog „germanske prevlasti“, dojučerašnji „internacionalisti“ jadikuju za „svetom Rusijom“; bezbožnici od rođenja spremni su da pripale sveće za pobjedu nad neprijateljem spoljašnjim i unutrašnjim.

greše; ne grešeći — proizvode jedino masine, ali one proizvode samo mrtve stvari. Živo-živi su od samih pogrešaka, traženja, pitanja, muka.

Tako i ono što mi pišemo, hoda i govori a može biti živo-mrtvo i živo-živo. Što je zaista živo, ni pred čim i ni na čem se ne zaustavlja, traži odgovore na apsurdna, „detinjasta“ pitanja. Neka su odgovori i netačni, neka je filozofija pogrešna — pogreške su dragocnije od istine: istina je mehanička, pogreška — živa, istina umiruje, pogreška — uznemirava. I neka pitanja budu sasvim nemoguća, utilitoko bolje — baviti se pitanjima na koja je već odgovoreno, povlastica je mozgov, građanih po principu kraljevog želuca, koji je, kao što znamo, udešen za preživljavanje.

Kad bi u prirodi postojalo išta nepokretno, kad bi postojale istine — onda bi sve ovo bilo, na kraju krajeva, netačno. Ali, na sreću, sve su istine — zablude: dijalektički proces je baš u tome što dosegnute istine — sutra postaju zablude; posleđnjeg broja nema.

Ova (jedina) istina — važi samo za jake: nemogućni duhovima potrebna je ograničenost vasiona, poslednji broj, „stake signurnosti“, kako je rekao Niče. Nemoćni nemaju snage da i sebe uključe u dijalektički silogizam. Doduše, to nije lako. Ali — to je baš ono što je pošlo za rukom Ajnštajnu: pošlo mu je za rukom da namti, da se on, Ajnštajn, posmatrajući, s časovnikom u rukama, kretanje — kreće i sam, pošlo mu je za rukom da kretanje Zemlje posmatra spolja.

Isto tako posmatra kretanje Zemlje velika književnost, ona koja ne zna za poslednjeg brojeva.

Spoljašnje obeležje žive književnosti — podudara se s unutrašnjim: to je odricanje od istine, to jest od onoga što svi znaju i što sam od ovog časa znao i ja — silazak s tračnica kanona, sa širokog drumova.

Ne znam šta je strašnije: paljevine i linčovanja u jednom taboru ili ova mučna nemuzikalnost — u drugom?

Ja se obracam „inteligenciji“, a ne „buržoaziji“. Ona osam klavira nikakvu drugu muziku ni u snu nije sanjala. Za nju je sve vrlo prosto: „u najskorijoj budućnosti mi ćemo poodeti“, „bice red“ i sve će biti — po starom; građanska se dužnost sastoji u tome da se sačuva svoja imovina i koža; proletari su „gadovi“; reč „arug“ je pogrba; sačuvaj svoje, a vreme prolazi; možeš se i smeñati budalama što su namislili da uzburkažu ceo Evropu, i zadovoljno pogladiti po truhlu ako si uspeo da negde dignes neko parče.

Sa ovakvima se ne može razgovarati jer je njihov stvar van diskusije: to je stvar trbuha. Ali to su „poluprosvećeni“ ili sasvim „neprosvećeni“ ljudi; ču su valjda samo ono što su im pričali u porodici i školi. Što su im dali to od njih i treže: „Porodica“, „Školski fati i manar“, „Školski pare za stare dane“, „Uči, kćeri, da sviraš na klaviru, uskoro ćeš se udati“, „Ne igray, sine, sa uličnim decaćima da ne obmakaš roditelje i iscepaš kaput“.

Osnovna škola: „Školski nastavnike i postuj direktora“, „Izvi rdave dečake“, „Dobijaj najbolje ocene“, „Budi najbolji učenik“, „Budi usujan i posujan“, „Iznad svega — veronauka“.

Srednja škola: „Puškin je naš nacionalni ponos“, „Puškin je obožavao cara“, „Voli cara i oiađzinu“, „Ako se ne bude ispovedak i pubešćivali, pozvate roditelje i smanjite vam ocenu iz vladanja“, „Motri da neko od drugova ne čita zabranjene knjige“, „Zgodna soberica je — e-he!“

Univerzitet: „Vi ste svet zemlje“, „Postojanje boga se ne može dokazati“, „Čovečanstvo se kreće putem progressa, a Puškin je opevao ženske noge“, „Još je rano da učestvujete u političkom životu“, „Caru pokazujte šipak u džepu“, „Zapamtite ko je govorio na skupku“.

Državna služba: „Student je unutrašnji neprijatelj“, „Zgodna ženska“, „Pokazatu ja tebi kako se misli“, „Danas stiže njegovo prevashodstvo, svi da budu na svojim mestima“, „Pratite Ivanova i referisite mi“.

Šta da tražimo od onoga koji je sve ovo svesno slušao i u sve ovo verovao? Ali intelektualci su, valjda, ponovo ocenili sve ove vrednosti? Bar oni su imali prilike da čuju i drugačije reči? Zar njih nisu prosvetili nauka, umetnost i literatura? Oni nisu pili samo sa zagađenih izvora već i sa izvora bistrih i vrlo glavo dubokih, sa onih u kojima je opasno i pogledati i u kojima voda peva pesme koje su neopisive.

Buržuj ima pod nogama određeno tle kao što svinja ima dubre: porodicu, kapital, službeni položaj, orden, čin, boga na ikoni, cara na tronu. Ako se to izvuče, sve će stromoglavce poleteti.

Intelektualac, kako se uvek hvalio, takvo tle nikad nije imao. Njegove su vred-

Široki drum ruske književnosti, utaban dzinovskim nodom Tolstoj, Gorkog, Čenova — to je realizam: treba se, dakle, izmachi od svakidasnjice. Tračnice, koje su od posvećenosti kanonizovali Blok, Siogub, Ajnštajn — to je simbolizam koji odriče život: otkaz — treba se vratiti životu.

Oa, apsurdno. Presek paralelnih linija — takode je apsurd. Ali to je apsurd samo u kanonskoj, plošnoj geometriji Euklida: u neeuklidovskoj geometriji — to je aksiom. Ne treba više biti plošan, treba se samo izditi iznad površine. Današnjoj književnosti površina života — isto je što i površina zemlje aeroplana: samo zalet na pista da bi se uzletelo — od svakidašnjice ka postojanju, filozofiji, fantastici. Po drumovima i putevima — nek skripe jučerašnje taljige. Živi moraju imati snage da odseku svoju jučerašnjicu.

Posadite u taljige šefa policije ili islednika, taljige će ostati taljige. I književnost će ostati jučerašnja, sve ako povežete i „revolucionarni život“ po utabanoj drumu — ako ga povežete čak i besnom trojkom sa praporcima. Danas su potrebni automobili, aeroplani, let, takse, sekunde.

Stare, trome, dremaljive opise napolje: mesto njih — lakonizam, ali i strašnu nabijenost, visoku voltažu svake reči. U jednu sekundu treba sabiti onoliko koliko ranije u sedesetsekundni minut; i sintetičke postaje eliptične, krilate, složene piramide pasusa rastavljaju se na opeke samostalnih rečenica. U brzom kretanju, sve kanonizovano, obično, izmiče oku: otuda — neobična, često čudna simbolika i rečnik. Slika je ostra, sintetična, u njoj — samo jedna osnovna crta, koju možete spaziti iz automobila. U rečnik posvećen upotrebom — upadaju provincializmi, neologizmi, nauka, matematika, tehnika.

Uzmemo li ovo kao pravilo, onda se talenat pisca sastoji u tome da pravilo pretvori u izuzetak; mnogo više nego u tome da izuzetak preobrti u pravilo.

nosti nematerijalne. Njegov car se može skiniti osim zajedno sa glavom. Umenje, znanje, metode, navike, talenti — sve je to imetak skitacki i krilat. Mi smo beskućnici, bez porodice, bez činova, siromašni — šta možemo da izgubimo?

Sramota je sada biti nadmen, smeškati se, plakati, kršiti ruke, uzdisati nad Rusijom preko koje prolazi revolucionarni ciklon.

Znači, sekli smo granu na kojoj smo sedeli? To je jadan položaj: sa pakosnom strašću podmetali smo u gomilu panjeva što su se pod snegovima i kišama pokvasili suve cepenice, iverje i šuške, a kada je plamen odjednom buknuo i izvio se u nebo (kao zaslepa) trčimo naokolo i vičemo: „Jao, jao, izgorećemo!“

Ja ne govorim o političarima kojima „taktika“ i „trenutak“ ne dopuštaju da dvore dušu. Mislim da u Rusiji sada ima dosta ljudi kojima je na duši veselo, a mste se po dužnosti.

Govorim o onima koji se ne bave politikom; o piscima, na primer (ako se oni bave politikom, greše prema samima sebi, jer „ko tera dva zeca neće ni jednog uloviti“); u politici ništa neće uraditi, a svoj glas će izgubiti, ja mislim da se ne samo njihovo pravo, već i njihova dužnost sastoji u tome da budu netaktilni, „bez takta“: da slušaju onu veliku muziku budućnosti čijim je zvucima ispunjen vazduh i da ne traže pojedinačne pislike i fals note u veličanstvenoj grmljavini i zvucima svetskog orkestra.

A ruska inteligencija izgleda kao da joj je mečka stala na uvo: bedan strah, stine reči. Zar nije sramota podsmevati se nepismenosti nekih objava ili pisama koje je pisala dobra, ali nevešta ruka? Zar nije sramota gordo prećutivati „glupa“ pitanja? Zar nije sramota divnu reč „drug“ stavljati u navodnike?

To ime i svaki dućandžija. Time se čovek može samo razbesniti i probuditi zver u njemu.

Kako vikneš tako će ti se i odazvati. Ako smatrate da su svi nitkovi, samo će vam se nitkovi oadaavati. Pred očima su vam stotine nitkova, a daleko od očiju milioni ljudi koji su još uvek „neprosvećeni“, do sada još „zatucani“. Ali vi ih nećete prosvetiti.

Među njima ima takvih koji lude zbog linčeva, onih koji ne mogu da podnesu krv što su je prošli zbog svog neznanja; takvih koji se lupaju pesnicama po svojoj jadnoj glavi: glupi smo, ne možemo da shvatimo; a ima i takvih u kojima još spava stveralačka snaga: ovi u budućnosti mogu da kažu takve reči kakve odavno nije izrekla naša umorna, ustajala i knjiška literata.

Nedavno politikanstvo je veliki greh. Što inteligencija bude obolila u svojoj zloći, utoliko strašnije i krvavije može biti oko nas. Užasna je i opasna ova elastična, neukusna, „adogmatska dogmatika“ zatičnjena snishodljivom duševnošću. Iza duševnosti je krv. Sa strahotama se može boriti jedino duh. Zašto da se duševnošću pregradaju put ka duhovnosti? Lepo je i onako teško dostići.

A duh je muzika. Nekad je Demon naredio Sokratu da sluša duha muzike.

Svim telom, svim srcem, svom svesću — slušajte Revoluciju.

9. januar 1918.

Prevela:

Vjera VULETIC

Nauka i umetnost — podjednako se bave projiciranjem sveta u koordinate. Razlika u formama potiče samo od različitih koordinata. Sve realističke forme — projicirane su u nepomične, plošne koordinate euklidovskog sveta. U prirodi nema tih koordinata, nema tog ograničenog, „mičnog sveta, on je — uslovnost, apstrakcija, nerealnost. Zato je i realizam, „socijalistički“ ili „buržoaski“ — nerealan: neuporedivo su bliže stvarnosti projekcije na pomične krive površine — to što napored rade nova matematika i nova umetnost. Realizam nije primitivan, nije realna, nego realiora — sastoji se u kretanju, iskrivljenosti, izobličenosti, u neobjektivnosti. Objektiv je — objektiv fotoaparata.

Nov oblik nije sasvim razumljiv, mnogima je težak. Možda. Obično, banalno — to je jednostavnije, prijatnije, udobnije. Vrlo je prost Euklidov svet, i vrlo težak Ajnštajnov — pa ipak ne može se više vratiti Euklidu. Nijedna revolucija, nijedna jeres — nije udobna ni laka. Zato što je skok, što je — kidanje glatke krivulje evolucije, a kidanje je rana, i bol. Ali treba razumeti: većina ljudi pati od nasledne bolesti spavanja, a obolele od te bolesti (entropije) ne treba pustiti da spavaju, inače — uhvatiće ih poslednji san, smrt.

Ta bolest — česta je u piscima i umetnika: stlo zaspe u jednom pronađenju i dvaput doteranoj formi. I nema se snage da čovek sam sebe rani, da voljeno odbaci, da iz ustajalih soba koja zaudaraju na lovor — izade na čisto polje i tu počne ispočetka.

Doduše, raniti sebe — teško je i opasno. Ali za onoga ko je živ — da živi danas kao juče, a juče kao danas — još je teže.

1923.

Preveo:

Stevan LJATKOVIĆ

ПОМНИ ГОЛОДАЮЩИХ!

